

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет технології виробництва і переробки продукції тваринництва
Кафедра технології виробництва продукції тваринництва

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи на здобуття ступеня вищої освіти

магістр

на тему: «Оптимізація вирощування та заводського тренінгу коней
орловської рисистої породи в умовах філії ДКЗ № 62 ДП «Конярство
України»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Технологія виробництва і переробки
продукції тваринництва
спеціальності 204 Технології виробництва
і переробки продукції тваринництва
ступеня вищої освіти магістр
групи 204ТВППТмд21
Журило Віталій Валерійович
Керівник: Віктор Слинко
Рецензент: Сергій Ульянов

Полтава – 2021 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	
1.1. Характеристика орловської рисистої породи	5
1.1.1. Характеристика ліній орловської рисистої породи	8
1.1.2. Характеристика родин орловської рисистої породи	13
1.2. Генетичні ресурси орловського рисака в Україні	16
РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ	
2.1. Мета, завдання та матеріали дослідження	21
2.2. Історія конярства Дібрівського кінного заводу №62	27
2.3. Загальна характеристика Дібрівського кінного заводу	29
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ВЛАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	
3.1. Технологія вирощування молодняку коней	
3.1.1. Вирощування лошат-сисунів	34
3.1.2. Утримання та годівля відлучених лошат	35
3.2. Заводський тренінг	
3.2.1. Груповий тренінг молодняку	37
3.2.2. Заїздка молодняку	39
3.2.3. Індивідуальний тренінг молодняку	41
3.2.4. Годівля рисистого молодняку в період заводського тренінгу	44
3.3. Вплив препарату Сел-плекс на ріст та розвиток лошат орловської рисистої породи	49
ВИСНОВКИ	52
ПРОПОЗИЦІЇ	53
СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ	58

ВСТУП

Аналіз сучасного стану конярства свідчить про різкі зміни призначення та напрямку використання коней, що зумовлені розвитком механізації виробництва сільськогосподарської продукції. Ще в кінці минулого століття коні були головною силою в процесах сільськогосподарського виробництва, а сьогодні їх роль в даному напрямку втрачає популярність.

За останніми даними загальна чисельність племінних коней в Україні становить близько 300 тис. голів, що в порівнянні 2002 роком зменшилась більш як на 50%. Тенденція стосовно скорочення поголів'я коней в розвинених країнах Західної Європи та Америки нижча ніж в Україні, оскільки спостерігається поширення соціальної сфери використання коней: кінний спорт, туризм та іподромний бізнес.

В нашій країні при веденні галузі конярства, пріоритет віддають племінному напрямку використання. Племінне конярство сприяє розвитку індустрії кінного спорту, який займає провідне місце серед різних сфер використання коней в Україні. Основним завданням селекційно-племінної роботи є впровадження інтенсивних технологій вирощування, тренінгу, випробування племінних коней, застосування нормованої годівлі на рівні світових досягнень.

В Україні є всі можливі умови для розвитку конярства різного напрямку, передусім за рахунок збереженого генетичного потенціалу коней та великої бази природних пасовищ. Однією з найдавніших легкозапряжних рисистих порід вважається орловська рисиста. Ошатність коней орловської рисистої породи, висока витривалість, невибагливість до умов утримання, та високий рівень успадкування стійкого рисистого алюру, стали основою для використання її у створенні нових рисистих порід.

Встановлено, що понад 80 % представників даної породи, за оцінкою тілобудови, промірів та екстер'єру відповідають вимогам селекції з породою. Серед недоліків екстер'єру, які найчастіше зустрічаються у коней сучасного

племінного складу є м'яка спина (10,2 %), звислий круп (14,2 %), шабlistість (10,2 %) та розкид (11,5 %).

Племінна цінність жеребців рисистих порід в Україні визначається за кількістю потомків зі жвавiстю не менше 2.10. Кращими представниками даної породи вважаються: Афоризм, Уклон, Опер Шквал, , Композитор, та Арарат.

Орловську рисисту породу застосовуються не лише в рисистих перегонах, але й в сільському господарстві та з метою поліпшення робочих коней. Універсальність рисистих коней неодноразово підтверджується результатами використання у класичних видах кінного спорту, тому подальший розвиток та удосконалення коней даного напрямку є дуже важливим для України.

У зв'язку з цим метою нашого дослідження є оптимізація технології вирощування та тренінгу племінних коней орловської рисистої породи в умовах філії ДКЗ № 62 ДП «Конярство України» Миргородського району Полтавської області»

Виходячи з мети, завданнями дослідження було проаналізувати:

- господарсько-виробничу діяльність Дібрівського кінного заводу №62;
- технологію вирощування молодняка коней орловської рисистої породи;
- вплив препарату Сел-плекс на ріст та розвиток лошаг орловської рисистої породи.

Об'єктом дослідження були показники росту та розвитку лошаг орловської рисистої породи.

Матеріалом дослідження був препарат «Сел-плекс».

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку інформаційних джерел і додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 61 сторінку комп'ютерного тексту. У тексті кваліфікаційної роботи розміщено 17 таблиць; додатку на 4 сторінках; перелік використаних інформаційних джерел містить 50 найменування

РОЗДІЛ 1

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Характеристика орловської рисистої породи

Орловський рисак є унікальною породою коней не лише для України, але й для світового кіннозаводства. З самого початку створення орловських рисаків досить широко використовували з метою поліпшення робочих якостей місцевих коней. На думку професора Кулешова П.М. коні орловської рисистої породи мали вагомий вплив на розвиток конярства в країні, навіть більше ніж інші разом взяті. Коней даної породи почали розводити майже в усіх зонах Росії, а в Україні – на всій території.

Коні орловських рисаків відносяться до легкозапряжних порід, для яких характерна спадкова ознака - жвава рись. Дана порода була виведена на початку XIX століття під керівництвом графа Олексія Григоровича Орлова- на Хреновському кінному заводі (Росія). При створенні орловського рисака застосовували метод складного схрещування з використанням багатьох порід, серед яких важливу роль відіграла арабська, датська, голландська та фризська.

Завезення до Росії арабського жеребця Сметанки у 1776 році вважається початком створення орловської рисистої породи. Сметанка був досить великих розмірів, не характерних для своєї породи, дуже граційним жеребцем, та одержав кличку за світло-сіру масть, майже білого кольору [4, 6, 33].

За планом графом Орлова, нововведена порода повинна характеризуватися великими розмірами, гармонійним екстер'єром, ошатністю, бути придатною під сідло, в упряжку і для бою. Однак, головною метою при виведенні даної породи було отримати жвавих коней з чіткою рисою, оскільки такий кінь більш витривалий. В кінці XVIII ст. коней, котрі б мали жваву рись, було дуже мало, тому цінувались вони дорого.

З 1808 року, після смерті графа Орлова, розпочату роботу з виведення нової породи продовжив В.І. Шишкін, яка полягала в закріпленні бажаних ознак, таких як ошатність, легкість та витонченість рухів, жвава та стійка рись.

Коней нової породи обов'язково випробували на жвавність, починаючи з трирічного віку. Коней гнали рисою за маршрутом Острів – Москва, що становило близько 20 км.

Граф Орлов започаткував так звані «Московські біга», які досить швидко набули популярності серед населення. В літній період «Московські біга» організовувалися на Донському полі, а взимку - на льоду річки Москва. Коней навчали дотримуватись чіткої рисі, оскільки перехід на галоп був не допустимий [45].

Починаючи з 1850-х років коней орловської рисистої породи почали вивозити до країн Європи, через що досить активно почав розвиватись рисистий спорт. На той час орловський рисак вважався найкращою легкоупряжною породою, яку часто використовували з метою поліпшення місцевого поголів'я як Росії, так і країн Європи та США.

А.Г. Орлову вдалося поєднати в даній породі бажані ознаки: великі розміри, гармонійність тілобудови, ошатність, граційність рухів, здатність стійкої рисі при перевезенні вантажу. Коні орловської рисистої породи стали лідерами Всесвітніх змагань та виставок [15, 27].

Досить важливою особливістю орловських рисаків є висока витривалість та роботоздатність, міцний та добре розвинений кістяк, та ошатність. Дана порода відноситься до групи великих коней, для яких характерна висота в холці на рівні 155-170 см, коса довжина тулуба - 158 см, обхват п'ястка – 20 -21 см; обхват грудей – 180-190 см [37]

Таблиця 1.1

Проміри та індекси орловських рисаків

Стать	Проміри, см				Індекси		
	Висота в холці	Коса довжини тулуба	Обхват грудей	Обхват п'ястка	формату	Обхвату грудей	Костистості
Жеребці	161,2	163,8	182,5	20,6	101,6	113,2	12,7
Кобили	159,7	163,4	185,1	20,3	102,4	116,0	12,7

Орловський рисак має високі адаптаційні властивості, має досить високу тривалість життя та використання. Недоліком даної породи низька скороспілість, оскільки їх розвиток закінчується у віці 4-5 роки. Коней даної породи використовують для поліпшення робочих коней, а також в біговому спорті. Рекорд на дистанції 1600 м — 1 хв 57,2 с (Ковбой), 2400 — 3 хв 02,5 с (Іппіт), 3200 м — 4 хв 13,5 с (Піон) [3, 7].

Таблиця 1.2

Рекорди коней орловської рисистої породи української селекції

Дистанція	Жвавість	Стать	Рекордист	Походження	Місце народження	Іподром, рік
2 роки						
1600	2.11,8	Жеребець	Боввік	Крестовий похід-Бейта	Лозівський	Одеса, 2008
	2.11,8	Кобила	Радуга	Уклон-Ролен	Запорізький	Одеса, 2008
3 роки						
1600	2.05,0	Жеребець	Кулон	Уклон-Калька	Запорізький	Київ, 2005
	2.06,9	Кобила	Щука	Пріказ-Ехо	Лозівський	Київ, 2003
2400	3.17,0	Жеребець	Раунд	Уклон-Реакція	Запорізький	Київ, 2007
	3.15,5	Кобила	Бегущая	Уклон-Блеклая	Запорізький	Одеса, 2006
3200	4.39,6	Жеребець	Гордий	Воїн-Гордость	Дібрівський	Харків, 1940
	4.49,1	Кобила	Баллада	Бубенчик-Спільна Біда	Дібрівський	Харків, 1940
4 роки						
1600	2.04,8	Жеребець	Композитор	Пріказ-Команда	Лозівський	Київ, 2002
	2.05,8	Кобила	Щука	Пріказ-Ехо	Лозівський	Київ, 2004
2400	3.12,4	Жеребець	Вимпел	Монблан-Волна	Дібрівський	
	3.10,4	Кобила	Бегущая	Уклон-Блеклая	Запорізький	Київ, 2007
3200	4.25,7	Жеребець	Шалун	Шатбор-Алгебра	Дібрівський	Київ, 2003
	4.30,0	Кобила	Карамель	Лімоніт-Комбінація	Запорізький	Київ, 1991
4800	6.59,8	Жеребець	Шпінат	Пріказ-Шпішіна	Лозівський	Київ, 2006
	7.16,5	Кобила	Цунамі	Малиновий Звон-Цар-пушка	Лозівський	Київ, 2007
6400	10.15,7	Жеребець	Реактив	Рубін-Крушіна	Дібрівський	Москва, 1954
Старші						
1600	2.02,1	Жеребець	Афоризм, 1994	Фагот-Арабіка	Дібрівський	Київ, 2000
	2.04,3	Кобила	Ваза, 2002	Афоризм-Вздорная	Дібрівський	Київ, 2007
2400	3.10,5	Жеребець	Фламенко, 2000	Пріказ-Фіалка	Лозівський	Київ, 2006
	3.17,6	Кобила	Ваза, 2002	Афоризм-Вздорная	Дібрівський	Київ, 2007

3200	4.21,0	Жеребець	Фламенко, 2000	Приказ-Фіалка	Лозівський	Київ, 2006
	4.21,6	Кобила	Капітанша, 1935	Бубенчик- Відродж. Культура	Дібрівський	Одеса, 1940
4800	6.50,8	Жеребець	Поступок, 1989	Причал- Порфіра	Дібрівський	Київ, 1998
	6.41,2	Кобила	Капітанша, 1935	Бубенчик- Відродж. Культура	Дібрівський	Одеса, 1940

Орловська рисиста порода мала значний вплив на розвиток рисистого конярства в таких країнах, як Франція, Німеччина, Австрія.

На сьогоднішній день в Україні розведенням даної породи займаються в Дібрівському кінному заводі №62 (Полтавська область), Запорізький кінний завод №86 (Запорізька область) та Лозівському кінному заводі №124 (Харківська область). Селекційна робота орловських рисаків проводять в напрямі підвищення витривалості та жвавості, з одночасним збереженням характерних ознак породи [2, 22, 41, 43].

З однієї сторони даний рисак є уособленням вітчизняного кіннозаводства, однак з іншої – під час випробувань на іподромах відсоток орловців становить менше 40, оскільки коні породи як за жвавостю, так і за скороспілістю в значній мірі поступаються іншим рисакам – американській стандартбредній та російській рисистій.

1.1.1. Характеристика ліній орловської рисистої породи

Протягом останніх десятиліть в кількісній і якісній оцінці поголів'я орловських рисаків відбулися деякі зміни, оскільки на сьогоднішній день основним напрямком використання є іподромні випробування.

Протягом ХХ ст. обов'язкова оцінка племінного поголів'я орловської рисистої породи проводилась відповідно вимог типів, а саме призового, густого та середнього. Чистопородних коней, які мали суху конституцію, високі та міцні кінцівки відносили до призового типу. За статистичними даними в 2009 році чисельність племінного поголів'я орловського рисака становила 15,6% відносно загального чистопородного поголів'я коней в

Україні. Встановлювати найвищу жвавність рисаків починають з 2-х річного віку на іподромних випробуваннях, які проводяться кожного року згідно їх класифікації. Обов'язково при порівнянні орловських рисків з іншими рисаками, що випробовуються на іподромі, враховують особливість породи – пізньоспілість [37, 47].

Рисаки цієї породи вважаються найдавнішими легко запряжними кінськими в світі. Ошатність даних коней зумовлена наявністю в родоводі предків арабської верхової породи, а значна витривалість та високий рівень успадкування рисистого алюру стали головною умовою для використання орловців у створенні нових рисистих порід, таких як російська та французька. В Україні орловська рисиста порода коней є досить поширеною, оскільки її розведенням займаються в різних областях країни.

Оскільки поголів'я коней орловських рисаків характеризується високою жвавністю та роботоздатністю, подальший розвиток та підвищення попиту на рисистих порід в Україні є відновлення інфраструктури іподромних випробувань, з одночасним розвитком кінного спорту, туризму, екіпажного прокату.

Збереження існуючого поголів'я та удосконалення коней даної породи є дуже важливим завданням для України, оскільки орловського рисака використовують не лише на іподромних перегонах, але й у сільському господарстві та для поліпшення робочих коней.

Генетичні резерви орловців України не повністю використовуються, а рівень ведення галузі конярства знаходиться на значно нижчому рівні, ніж в країнах Європи. Це унеможливує участь українських кіннозаводчиків в світових випробуваннях коней [49, 50].

Незадовільний фінансовий стан, зниження ефективності ведення галузі конярства, недотримання встановлених технологій вирощування та тренінгу коней призвело до зниження рівня відтворення та якості молодняка.

Недоліком селекційно-плеємної роботи з орловськими рисаками є широке використання їх як поліпшувача масового поголів'я. Саме тому

виникає необхідність поєднання відбору за жвавістю з ознаками, які враховуються в якості поліпшувача (екстер'єр, відтворні якості, проміри).

Для поліпшення селекційної роботи в коннезаводстві важливим є використання жеребців-плідників запряжних порід, які були відібрані за основними показниками їх розвитку:

- проміри, які характеризують ріст та розвиток жеребців;
- показники роботоздатності, які свідчать про міцність конституції міцність та розвиток серцево-судинної системи;
- оцінка бонітування, за якими визначають комплексну оцінку господарсько-корисних ознак.

До головних відтворних ознак жеребців-плідників відносять коефіцієнт зажереблюваності та благополучного вижереблення.

Характеристика жеребців-плідників, котрі відносяться до різних ліній проводиться за загальноприйнятими методиками оцінки ознак, з подальшим встановленням суми рангів за окремими групами ознак. Всі жеребці-плідники орловської рисистої породи відносяться до 9 ліній породи. Відомо, що найбільш поширеними являються лінії Піона, Пілота та Барчука, частка яких складає 65,9% від загального поголів'я.

Головною селекційною ознакою жеребців є проміри (висота в холці, коса довжина тулуба, обхват грудей, обхват п'ястка), за якими визначають ріст та розвиток тварин. Характеристика основних промірів жеребців-плідників різних ліній наведені в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

Характеристика основних промірів

Лінія	Середні проміри				Сума
	висота в холці, см	коса довжина тулуба, см	обхват грудей, см	обхват п'ястка, см	
Ісполнительного	161,0	136,0	185,0	20,3	24
Воїна	165,5	170,0	189,0	23,0	5
Пілота	160,9	163,3	184,2	20,7	20
Болтіка	162,0	165,0	183,0	21,4	18

Піона	160,0	164,1	183,6	20,8	24
Отбоя	165,5	167,3	186,5	21,4	9
Барчука	163,7	167,1	188,6	20,8	12
Ветра	159,0	166,0	193,0	21,0	16
Проліва	160,5	166,0	182,5	21,0	22
По всьому поголів'ю	161,9 ±3,42	165,0 ±3,58	185,3 ±4,42	20,95 ±0,75	

За даними таблиці в середньому жеребці-плідники мають середні показники промірів по породі. Найвищі показники за рангом (тобто за сумою основних промірів мали жеребці, котрі відносяться до ліній Воїна та Отбоя, в той час, як найнижчі рангові показники мали представники ліній Пілота та Піона.

Аналізуючи жеребців-плідників за результатами бонітування раніше згаданих ліній (табл.1.4.), встановлено, що найвищі бали за походження отримали нащадки лінії Ісполнительного, за типовість - ліній Ісполнительного та Отбоя за екстер'єром Воїна та Проліва. За сумою вищі показники мали нащадки ліній Піона, Ісполнительного і Барчука. Представники ліній Ветра мали найгірші бали за результатами бонітування.

Таблиця 1.4.

Характеристика бонітувальних ознак

Лінія	Бонітувальні ознаки					По всіх ознаках	
	походження	типовість	проміри	екстер'єр	роботоздатність	сума балів	ранг
Ісполнительного	9,5	9,0	9,0	8,0	8,0	43,5	III
Воїна	8,5	8,0	8,5	9,0	8,0	42,0	VI
Пілота	8,8	8,6	8,3	8,7	9,1	43,5	II
Болтіка	8,7	8,0	8,7	8,7	7,0	41,1	VI
Піона	9,4	8,6	8,8	8,6	9,3	44,7	I
Отбоя	8,8	9,0	8,3	8,8	8,3	43,2	IV
Барчука	9,0	8,9	8,3	8,3	8,6	43,1	V
Ветра	8,0	9,0	8,0	8,0	8,0	41,0	VIII
Проліва	9,0	8,0	8,0	9,0	8,0	42,0	VI

За даними таблиці 1.5, встановлено, що найвищу жвавість мали жеребці-плідники, які за походженням відносяться до ліній Пілота та Піона, а найнижчу лінії Ісполнительного.

Таблиця 1.5.

Характеристика роботоздатності та племінного використання коней

Лінія	Середня жвавість, хв., сек.	Ранг за середньою жвавстю	Середнє племінне навантаження, кобил/рік	Коефіцієнт зажереблованості, %	Ранг за показником зажереблованості, %	Коефіцієнт благополучного вижереблення, %	Ранг за показником благополучного вижереблення, %	Сума рангів за показниками відтворення
Ісполнительного	2.22,4	VIII	10,5	67,1	VII	97,5	I	16
Воїна	2.08,5	V	4,6	72,4	IV	91,7	IV	15
Пілота	2.05,7	I	7,2	74,0	III	94,6	III	7
Болтіка	2.14,5	VII	5,1	82,8	I	95,7	II	10
Піона	2.06,3	II	8,0	78,2	II	89,8	V	9
Отбоя	2.08,7	VI	5,7	63,3	VIII	84,6	VII	21
Барчука	2.07,2	IV	8,9	68,0	VI	88,7	VI	16
Ветра	2.07,2	IV	8,8	45,3	IX	75,0	VIII	20
Проліва	2.06,4	III	2,3	68,6	V	75,0	VIII	15

Характеризуючи племінне (статеве) навантаження на жеребців-плідників, можна сказати, що племінне використання плідників різних ліній значно відрізняються, та коливаються в межах 2-10 кобил за рік на одного жеребця. Найвищий рівень статевого навантаження та коефіцієнт благополучного вижереблення мали жеребці-плідники лінії Ісполнительного, однак з невисоким відсотком зажереблованості [10, 14].

Сумарний рейтинг за бонітувальними ознаками використовують для порівняння жеребців-плідників різних ліній. Найвищі показники екстер'єрних ознак, жвавості та відтворних якостей мали нащадки ліній Пілота і Воїна. Нижчі показники були відмічені в представників ліній Ісполнительного, Ветра і Проліва, що зумовлено невисокою жвавстю та коефіцієнта зажереблованості. Виходячи з вище сказаного, встановлено, що найбільш придатними для використання в кіннозаводстві є представники ліній Воїна, Отбоя і Барчука.

1.1.2. Характеристика родин орловської рисистої породи

В племінному кіннозаводстві аналіз якісного складу будь-якої породи проводять за лініями та родинами. На сьогоднішній день характеристика ліній орловської рисистої породи коней досить широко висвітлені в науковій літературі, тоді як за родини описані в недостатній мірі.

Моніторинг господарських характеристик родин орловської рисистої, яких утримують в основних господарствах, і в яких налічується племінне ядро породи, надасть можливість не лише вивчати особливості існуючого поголів'я конематок, але й покращити селекційну роботу, що є досить важливо в умовах інтенсивного зниження поголів'я коней.

Поліпшення племінної роботи та селекційних методів в популяціях, а також удосконалення мобілізації генофонду з метою підвищення продуктивності та стійкості організму несприятливих умов є головним завданням селекції на сьогоднішній день.

За даними досліджень Супрун І.О. [46], відомо, що чисельність поголів'я представниць орловської рисистої породи на кінних заводах України становить 158 голів, котрі відносяться до 31 генеалогічних груп.

До найбільших за чисельністю родин племінних кобил відносять родоначальниці: Румба (15 голів), Бухта (10 голів), Приманчива (9 голів), Ксантіпи (8 голів). Критично мала кількість племінних кобил відносяться до родни Дездемони, Барвіхи, Кадетки, і Трелі. Нажаль, до малочисельних відносяться відомі родини, які мали великий вплив на розвиток породи через нащадків-рекордистів та переможців іподромних випробувань.

Основними ознаками в селекційно-племінній роботі з орловською рисистою породою є проміри (висота в холці, коса довжина тулуба, обхват грудей, обхват п'ястка), екстер'єр, роботоздатність та їх відтворна здатність.

Основні показники, за якими порівнюють представниць родин:

- середня жвавість кобил племінного складу конезаводу;
- середня жвавість по окремій родині конезаводу;

- середня жвавість родини (якщо порівнюють представниць з декількох кінних заводів).

Порівняльний аналіз роботоздатності родин в кінних заводах України дали змогу виявити лідируючу за жвавістю родину Крестниці, яку вирощують в Лимарівському кінному заводі (табл. 1.6).

Таблиця 1.6.

**Роботоздатність представниць родин в різних кінних заводах,
M±m, секунд**

Родина	Запорізький	Дібрівський	Шахтар	Лозівський	Лимарівський	Всього голів
13547 Бухти	135,50±2,8	-	147,95±8,0	144±0,00	-	10
12620 Конвенції	135,63±0,9	-	136,10	-	-	6
9608 Левиці	141,95±2,3	-	-	-	-	8
10019 Пікантної	143,30±2,2	149,75±20,05	151,43	-	-	7
Утопії	149,45±4,3	-	-	-	-	4
4000 Румби	133,17±1,2	147,52±5,52	131,10±0,0	-	-	15
Дездемони	136,10±0,1	-	-	-	-	2
010572 Чудної	144,10±0,9	-	146,8±0,00	137,22±2,10	-	8
14139 Крестниці	-	-	-	-	130,65±3,15	3
Подруги	-	134,33±1,58	-	-	-	3
Валюти	-	133,35±2,21	-	-	-	5
10680 Аїди	-	139,31±4,07	-	-	-	8
8199а Барвіхи	-	130,00±0,00	-	142,0±1,70	-	3
5566 Дані	-	130,68±1,50	-	-	-	4
550 а Лігії	-	141,30±0,00	-	-	153,8±14,80	8
6508 Ксантіпи	-	140,88±3,29	139,1±0,00	-	-	1
Паніки	-	148,00±0,00	-	-	-	2
Кубані	-	-	-	130,75±1,25	-	7
Капелі	-	-	-	-	154,45±7,78	5
Лазурі	-	-	144,73±8,8	-	-	4
8479 Вікторини	-	-	-	-	-	2
5257 Весни	-	141,00±10,40	-	-	-	3
Карти	-	-	-	136,9±2,39	-	4
5122 Бурлачки	-	-	-	-	-	1
3574 Каватіни	-	-	-	-	-	1
3243 Двіни	-	-	-	-	145,68±4,88	6
0468 Кадетки	-	-	-	135,2±0,00	-	2
11428 Лопані	-	-	-	-	144,8±0,00	1
11849 Трелі	-	-	-	-	161,3±12,50	3
4395 Премії	-	-	-	-	148,9±7,79	3
Кількість родин	9	14	13	9	6	-

Порівнюючи родини, які вирощуються в одному господарстві, виявлено, що найвищу роботоздатність на Запорізькому кінному заводі мали представниці родини Румби, у Дібрівському кінному заводі - родини Дані, у кінному заводі «Шахтар» - родини Конвенції, у Лозівському кінному заводі - родини Кубані, а в Лимарівському кінному заводі - родини Крестниці.

Найнижчі показники роботоздатності, серед представлених родин в групі, відмічались у родині Трелі, вихованок Лимарівського кінного заводу.

Після моніторингу жвавості родин окремого кінного заводу, необхідно відзначити, що найнижча роботоздатність у Запорізькому кіннозаводі була встановлена в представниць родини Утопії, в Дібрівському кінному заводі та «Шахтар» - родини Пікантної, в Лозівському кінному заводі - родини Бухти.

Згідно проведеного порівняльного аналізу родин орловської рисистої, на сьогоднішній день розповсюдження представниць за їх кількістю в родинах є нерівномірним. Відомо, що нащадків окремих родин одночасно вирощують в декількох кінних заводах, і вони мають значну перевагу за чисельністю поголів'я [39]. Це родини: Румби, Бухти, Барвіхи та Пікантної (табл. 1.7.). Одночасно з цим виявлені родини, які мають досить малу кількість, та вирощується в деяких кінних заводах, що унеможлиблює ефективне ведення селекційно-племінної роботи даної родини.

Таблиця 1.7.

Роботоздатність представниць родин, які вирощують в декількох кінних заводах

Родина	$M \pm m$, секунд	Стандартне відхилення, секунд	Коефіцієнт варіації, %	Поголів'я, що залучено до аналізу
13547 Бухти	139,67±3,09	8,76	3,09	8
12620 Конвенції	135,82*±0,85	1,90	1,40	5
9608 Левиц	141,95±2,38	5,84	4,11	6
10019 Пікантної	148,63*±5,47	14,46	9,73	7
4000 Румби	139,08±3,18	10,83	7,78	12
010572 Чудно	140,56±1,84	5,21	1,84	8
14139 Крестниці	131,45*±1,37	2,74	2,08	4
10680 Аїди	139,31±4,07	10,78	7,73	7
8199а Барвіхи	136,00±6,00	8,48	6,24	2
550 а Лігії	147,55±6,25	8,84	5,99	2
6508 Ксантіпи	140,68±2,92	8,75	6,22	9
Капелі	154,45*±7,78	15,56	10,07	4
5257 Весни	141,0±10,40	1,71	10,43	2

Представниці родин Крестниці та Конвенції одночасно вирощуються у декількох кінних заводах, та відрізняються від інших найвищими показниками

жвавості. Одночасно з цим, дані родини є досить консолідованими за даною ознакою, що зумовлене низькою мінливістю жвавості. Нашадки родин Пікантної та Капелі відзначаються дещо нижчою жвавістю, порівняно з іншими родинами [24, 38].

За даними аналізу показників жвавості представниць родин племінного складу кінних заводів України, можна стверджувати, що найвищий середній показник роботоздатності був встановлений у Лозівському кінному заводі, а найнижчий у Лимарівському кінному заводі (табл. 1.8.).

Таблиця 1.8.

Роботоздатність племінного маточного складу різних кінних заводів

Родина	Запорізький	Дубрівський	Шахтар	Лозівський	Лимарівський
Середнє арифметичне значення, $M \pm m$, секунд	138,92 \pm 1,26	139,38 \pm 1,65	144,09 \pm 1,55	137,30* \pm 1,12	150,60* \pm 13,78
Стандартне відхилення, секунд	7,23	10,67	9,83	5,48	3,01
Коефіцієнт варіації, %	5,21	7,66	6,82	3,99	9,15
Племінне поголів'я	33	42	40	24	21

Згідно аналізу даних, стосовно роботоздатності в маточного поголів'я представлених кінних заводів, високу роботоздатність мали представниці родин Крестниці Лимарівського кінного заводу. Відомо, що мінливість роботоздатності родин орловської рисистої породи коливається в межах 1,40...10,43 %. Висока варіабельність показника жвавості відмічається в родинях Капелі та Весни.

1.2. Генетичні ресурси орловського рисака в Україні

Чисельність поголів'я коней в країні є одним важливих показників, що визначає значення галузі економіки України. На сьогоднішній день зареєстровано 38 суб'єктів племінної роботи в галузі конярства: 15 кінних

заводів та 23 племінних репродуктори, з яких 4 племінних заводів та 6 племінних репродукторів, що спеціалізуються на рисистому конярстві.

За статистичними даними (1 січня 2020 року) кількість поголів'я, яке вирощували в господарствах племінного напрямку становило 2819 голів, з яких 1088 конематок та 111 жеребців-плідників.

За останніми даними в Україні галузь конярства представлена десятима породами коней, з яких п'ять верхового напрямку, три рисистого напрямку та одна ваговозного напрямку [23, 48].

За відомостями Держплемреєстру розподіл племінного поголів'я заводських порід коней в Україні становить: українська верхова – 28%, чистокровна верхова – 23%, орловська рисиста – 19%, російська рисиста – 11%, ганноверська – 6%, новоолександрівська ваговозна – 4%, гуцульська – 4%, вестфальська – 3%, французька рисиста – 1%, тракєнська – 1%. (Рис.1). Кожна з заводських порід має індивідуальні особливості, а отже й має попит для розведення.

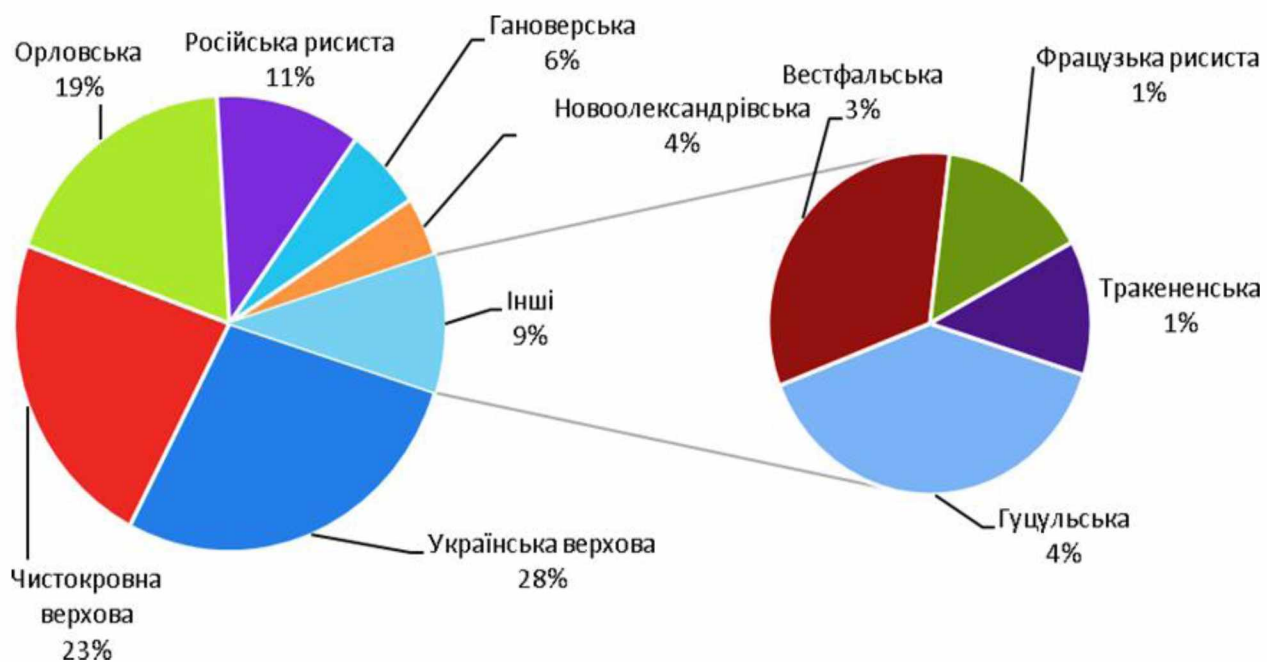

Рис.1. Структура племінного поголів'я коней різних порід в Україні

На сьогоднішній день чисельність коней орловської, російської та французької рисистих порід складає 26% відносно загальної кількості племінних коней, та становить 735 голів. Орловський рисак знаходиться на третьому місці за чисельністю в Україні та на першому місці поміж рисистих порід.

За даними Супрун І.А. [47] в Україні найбільш поширеними мастями орловських рисаків є гніда - 46%, сіра – 31%, ворона – 19%, руда – 2,5% та караківа – 1,5%. Відомо, що всі орловські жеребці є представниками лінії Барса І, який являється онуком відомого арабського жеребця - Сметанки, названого так через майже білу, світло-сіру масть. В свою чергу Барс І теж отримав свою кличку за свій окрас, оскільки мав великі так звані «яблука» на сірій масті, через що був схожий на барса. Встановлено, що сірий жеребець Барс І поєднував в собі всі бажані ознаки екстер'єру орловських рисаків, тому тривалий час сіра масть була найпоширенішою.

Довгий час селекційно-племінна робота була направлена на збереження правильності та ошатності екстер'єру. Однак, в ХХ ст. в Європі та США почали з'являтися нові рисисті породи з високою жвавистю, що сприяло змінам в селекційно-племінній роботі орловського рисака. Саме в той час розпочалось схрещування орловського поголів'я з рисистими кінсьми французької та американської селекції і, що призвело до приєднання алелів інших мастей до популяції коней орловського рисака.

Орловських рисаків використовували не лише як призового коня на іподромних випробуваннях, але й з метою поліпшення місцевих порід, саме тому дана порода мала вагомий вплив на породотворний процес в країнах Європи. Жеребець Ковбой (1.57,2) орловської рисистої породи отримав звання абсолютного рекордиста серед рисаків, які були випробовувані на іподромах Росії [28].

Представників коней даної породи розводять в 5 областях України. Найбільша чисельність поголів'я зосереджена в Полтавській, Запорізькій, Сумській областях у 2 кінних заводах та 3 племінних репродукторах. На

початку 2020 року загальна кількість поголів'я орловського рисака становила 460 голів, з яких 155 кобил та 17 жеребців та, що відносно 2019 року менше на (рис. 4).

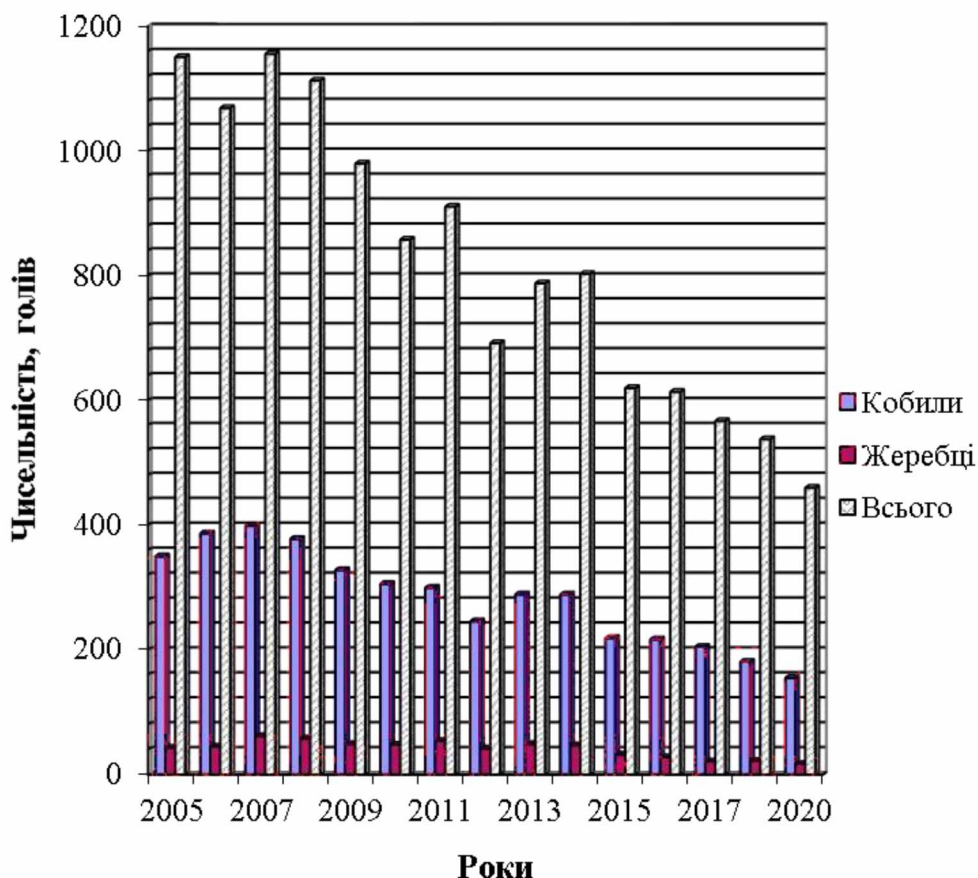

Рис.2. Динаміка чисельності коней орловської рисистої породи

Протягом останніх 15 років найбільший розвиток орловської рисистої породи було відмічено у 2007 році, що зумовлено державній підтримці та субсидіям на племінну діяльність. Нажаль, з 2008 року спостерігається постійна тенденція до скорочення як кількості племінних об'єктів, так зниження поголів'я племінних коней. Порівнюючи сучасний стан конярства з 2015 роком, встановлено, що загальна кількість коней орловців знизилась на 25,81 %, а за останні 15 років - на 60%. Позитивним моментом в сьогоденні конярства є збільшення виходу лошат на 6%, відносно минулого року.

Різне скорочення поголів'я племінних коней має пов'язане з незадовільною роботою з молодняком на племінних заводах і племінних

репродукторах, які опинились у важкому економічному становищі, через відсутність державної підтримки. Через незадовільну якість племінних коней у більшості кінних заводів їх вирощування є не рентабельним. Це призводить до втрат цінного генотипу породи, зниження роботоздатності відносно світових стандартів. Незадовільним залишається забезпечення кінної галузі якісним кінноспортивним інвентарем, що перешкоджає використанню коней у спорті.

Відомо, що рівень племінних коней та рентабельність галузі конярства багато в чому залежить від виробничої бази кінних заводів, матеріально-технічної забезпеченості, наявності кормової бази та головне, від державної та інвестиційної підтримки. За останні роки реалізація коней на внутрішньому ринку майже не змінилась. Поголів'я коней вітчизняної селекції в більшості випадках не відповідає стандартам, тому для підвищення їх якості, коней необхідно якомога частіше вводити масовий та класичний спорт.

В Україні орловська рисиста порода вважається національним надбанням, тому держава зобов'язана підтримувати чисельність поголів'я на достатньому рівні, для ефективної селекційно-племінної роботи та підтримки генеалогічної структури породи.

РОЗДІЛ 2

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Мета, завдання та матеріали дослідження

З метою визначення ефективності згодовування препарату «Сел-плекс» були проведені дослідження в умовах філії ДКЗ № 62 ДП «Конярство України» Миргородського району Полтавської області»

Виходячи з мети, завданнями дослідження було проаналізувати:

- господарсько-виробничу діяльність Дібрівського кінного заводу №62;
- технологію вирощування молодняку коней орловської рисистої породи;
- вплив препарату «Сел-плекс» на ріст та розвиток лошат орловської рисистої породи.

Об'єктом дослідження були показники росту та розвитку лошат орловської рисистої породи.

Матеріалом дослідження був препарат «Сел-плекс».

Після відлучення лошат орловської рисистої породи за принципом аналогів було розподілено на дві групи, контрольна та дослідна. Годівля лошат була розділена на два періоди: з 6 до 9 та з 10 до 12 місячного віку. Контрольна група лошат отримувала основний раціон, а дослідна основний раціон з додаванням препарату «Сел-Плекс»: перший період годівлі 0,9 г, у другий -1,1 г на голову на добу. Схема досліду наведена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Схема досліду

Група	Кількість голів в групі	Умови годівлі
Контрольна	6	Основний раціон
Дослідна	6	ОР + 0,9 г в перший період, 1,1 г в другий період препарат «Сел-Плекс»

У віці 6, 9 і 12 місяців перед ранковою годівлі проводили зважування молодняку та взяття основних промірів (висота в холці, обхват грудей та обхват п'ястка), за якими визначали індекси співвідношень різних промірів та живої маси.

Визначення живої маси молодняку коней орловської рисистої породи проводили зранку перед годівлею та напуванням протягом двох суміжних днів на спеціально обладнаних вагах [8].

За даними зважувань визначають швидкість росту молодняку, що має велике господарське значення, оскільки тварини, котрі характеризуються інтенсивним ростом мають меншу витрату поживних речовин на 1 кг приросту, порівняно з тими, що ростуть повільно. Інтенсивність росту визначають за валовим та середньодобовими показниками приростів.

Валовий приріст визначають за певний період, а різницю показників у кінці й на початку періоду за формулою

$$Vn = Wt - Wo, \text{ де}$$

Vn - абсолютний приріст;

Wt – жива маса на початку облікового періоду;

Wo – жива маса вкінці облікового періоду.

Середньодобовий приріст визначають за формулою

$$Cn = \frac{Wt - Wo}{t}, \text{ де}$$

Cn - середньодобовий приріст

Wt – жива маса на початку облікового періоду;

Wo – жива маса вкінці облікового періоду;

t - тривалість періоду.

Показники приросту дають змогу встановити швидкість росту молодняку, що дозволяє порівняти отримані результати із запланованими та контролювати ефективність їх вирощування.

У кінозаводстві визначають 10 промірів певних статей тіла, серед яких 4 обов'язкові: висота в холці, коса довжина тулуба, обхват грудей та обхват п'ястка.

Чотири основних проміри враховуються при бонітуванні молодняка, заповненні племінного свідоцтва, відправленні за кордон та внесені коней державної племінної книги. Всі проміри визначаються в сантиметрах. Результати вимірювання обхвату п'ястка записують з точністю до 0,25 см, інші – до 1 см. В деяких країнах Європи вимірюють лише висоту в холці та описують не лише в сантиметрах, але й в метрах чи хендах (хенд – 10,16 см). При проведенні наукових досліджень визначають всі 10 промірів. Всі вище зазначені проміри обов'язково беруть з лівого боку коня. Проміри коней наведені в таблиці 2.2

Таблиця 2.2.

Проміри коней

Промір	Вимірювальний прилад	Точки вимірювання
Основні		
Висота в холці	вимірювальна палиця	Від землі до вищої точки холки по вертикалі
Коса довжина тулуба	вимірювальна палиця	Від переднього виступу плечолопаткового суглоба до заднього виступу сідничного горба
Обхват грудей	вимірювальна стрічка	По вертикалі через холку дотично до задніх кутів лопаток
Обхват п'ястя	вимірювальна стрічка	В нижній частині верхньої третини п'ястя
Другорядні		
Висота в крижах	вимірювальна палиця	Від землі до вищої точки крижів по вертикалі
Висота ноги в ліктію	вимірювальна палиця	Від землі до вищої точки ліктьового відростка по вертикалі
Глибина грудей	вимірювальна палиця	Від вищої точки холки до нижньої поверхні грудей
Ширина грудей	циркуль	Між зовнішніми виступами плечолопаткових суглобів
Ширина крупа	циркуль	Між крайніми зовнішніми виступами маклаків
Довжина крупа	циркуль	Від крайньої передньої точки маклака до крайнього заднього виступа сідничного горба

1. Висота в холці

Висоту в холці визначають за допомогою мірної палиці, яку нижнім кінцем розміщують вертикально навпроти п'ятки лівого копита, а верхній кінець з поперечною планкою встановлюють над найвищою точкою холки.

Від правильності розташування коня залежить точність вимірювання. Кінь повинен стояти на рівній поверхні та однаково спиратися на всі кінцівки, тримати голову у нормальному положенні. Недотримання будь-якого правила призводить до збільшення або зменшення даного показника висоти. Перед закінченням виміру помічник перевіряє правильність розміщення вимірювального приладу, після чого вимірювач фіксує внутрішній стержень мірної палиці та записує показники висоти. Якщо на момент взяття проміру кінь був підкований, встановлений показник зменшують на 1-2 см.

За показниками висоти в холці висотою в холці коней поділяють на дуже великих – понад 170 см, великих – 160-169, середніх – 150-159, дрібних – 140-149 і дуже дрібних – менше 140 см в холці. Однак загальновизнаної системи поділу коней не встановлено. За даним проміром визначають крупність чи високорослість коней.

2. Коса довжина тіла

Довжину тулуба також визначають за допомогою мірної палиці. Взяття даного лінійного проміру є досить складним процесом, особливо для швидкоалюрних порід, а в молодняка ще складніше. Це зумовлено з темпераментом коней, їх лякливістю та чутливістю місць дотику до тіла вимірювальних інструментів та встановлення мірного інструменту в робоче положення біля коня.

При визначенні даного проміру необхідно пам'ятати важливий момент: перед виміром косої довжини тулуба важливо встановити, з якого боку мірної палиці розміщена потрібна шкала. Залежно від цього розміщують мірну палицю по відношенню до тіла коня – рукояткою до хвоста чи до голови. Саме тому даний промір завжди визначають вдвох. Коса довжина тулуба визначає

розвиток тулуба у довжину, а порівнюючи отримані дані з вимогами стандарту породи можливо встановити інтенсивність розвитку молодняка.

3. Обхват грудей

При визначенні обхвату грудей вимірювальна стрічка проходить через найвищу точку холки доторкаючись до задніх кутів лопаток і вертикально до низу «по сліду» попруги сідла. Даний промір обов'язково беруть вдвох: один помічник з протилежного боку спостерігає за правильністю розміщення мірної стрічки, тобто щоб вона перекрутилася або не сповзала до низу по крутій холці.

В частині ліктювих відростків декілька разів потирають шкіру рукою, з метою заспокоєння коней, особливо молодняка та зняття відчуття лоскоти при підтягуванні мірної стрічки. Показник проміру встановлюють лише тоді, коли кінці стрічки перебувають в натягнутому стані у протилежних напрямках і під неї лише з певним зусиллям можна підсунути вказівний палець руки. Робити відлік після притискування пальцями її кінців один до одного – невірно, непрофесійно. На показник обхвату грудей в значній мірі впливає рівень вгодованості коней.

Обхват грудей визначає масивність коня. Малими вважаються ті коні обхват грудей яких становить до 170 см, середніми - від 171 до 180 см та великими - понад 180 см. У коней ваговозних порід обхват грудей становить від 200 см. Однак в межах кожної породи відмічаються екземпляри, які за своїми розмірами в значній мірі відрізняються від середніх показників.

4. Обхват п'ястка.

Показник проміру обхвату п'ястка має найменше числове значення, проте є найважливішим для оцінки розвитку кістяка і частково сухожилків коня. Даний промір визначають лише після натягування країв мірної стрічки у протилежних напрямках. В основному коні верхових порід мають обхват п'ястка у межах 18-20 см, рисистих порід – 20-21 та ваговозних порід – 23-25 см. У межах орловської рисистої породи виключенням вважається жеребець сірої масті Зальм 1990 р.н. (2.09,2), який мав проміри 167-173-188-22,75. На

думку науковців та практиків, обхват п'ястка у верхових і рисистих порід коней повинна становити 1/8, а ваговозних – 1/7 від їх висоти в холці.

Індекси – це відношення промірів окремих статей тіла коней між собою та з їх живою масою, котрі виражаються у відсотках або в одиницях. Їх визначають з метою порівняння або контролю розвитку коней, наприклад, одного росту, але різними за показниками обхвату чи глибини грудей, довжини тулуба, розвитку кістяка або ж порівняти коней різних порід, заводських типів, ліній та вікових груп. Найчастіше проміри порівнюваних груп відносять або до висоти в холці, що описує зріст і крупність коня, або ж до обхвату грудей чи живої маси, які дають більш реальне уявлення про його масивність

Індекс обхвату грудей визначають за формулою (%)

$$\text{Індекс обхвату грудей} = \frac{\text{Довжина тулуба} * 100}{\text{Висота в холці}}$$

Індекс обхвату п'ястя визначають за формулою (%)

$$\text{Індекс обхвату п'ястя} = \frac{\text{Обхват п'ястя} * 100}{\text{Висота в холці}}$$

Індекс щільності визначають за формулою (в одиницях)

$$\text{Індекс щільності} = \frac{\text{Маса тіла}}{\text{Висота в холці}}$$

Індекс маси визначають (в одиницях)

$$\text{Індекс маси} = \frac{\text{Маса тіла}}{\text{Обхват грудей}}$$

Навантаження на п'ясток (в одиницях)

$$\text{Навантаження на п'ясток} = \frac{\text{Маса тіла}}{\text{Обхват п'ястка}}$$

2.2. Історія конярства Дібрівського кінного заводу №62

Офіційно Дібрівський кінний завод №62 був заснований в 1888 році Великим Князем Дмитром Костянтиновичем Романов. За словами князя: «...при заснуванні заводу в 1888 році, я поставив собі за мету створити розсадник російських порід верхових і рисистих коней, а також розвести ваговозів, які здатні вивозити вантажі і яким властиві швидкі алюри, крім того, при заводі засновані ветеринарно-фельдшерська, ковальська, школа для підготовки молодих фахівців, здатних займати відповідальні посади в земствах і приватних кінних заводах».

З перших днів придбання земель князем було покладено багато зусиль на розвиток культурного племінного кіннозаводства. Розпочалась закупівля цінних племінних коней з усього світу, та започатковане будівництво маткових та тренерських стайнь, заводського іподрому з біговою доріжкою, обладнаної критої доріжки для тренування молодняку в негоду. Велика кількість даних споруд використовується по сьогоднішній день. Першим управляючим Дібрівського кінного заводу був Ізмайлов Федір Миколайович, який вивчав рисисту справу в кращих господарствах США, тому чудово орієнтувався в питаннях зоотехнії і ветеринарії.

З початку діяльності у володінні заводу було 4433 десятини землі, більшість з яких, використовували для пасовища і сіножаті, близько 1000 десятин займали посіви, а решта угіддя була в довгостроковій оренді у селян. Крім того завод займався розведенням великої рогатої худоби сірої української і симентальської порід, садівництвом і городництвом, мав розплідник плодкових дерев [11, 12, 13].

Вирощування орловських рисаків було обрано як основний напрямок діяльності заводу. Племінне поголів'я рисаків було сформовано за рахунок завезення маток і жеребців-плідників з різних приватних кінних заводів. Частина маток була закуплена разом з підсисними лошатами, батьками яких були відомі жеребці Дим, Червоний, Похвальний, Вітерець, Граніт. До 1917

року в Дібрівському кінному заводі орловські рисаки розводилась в «чистоті», тобто не переймались метизацією породи.

Друга порода, яку вирощували на заводі була орлово-ростопчинська. За словами Ізмайлова: «...ці збільшені араби, подібних яким по ошатності рухів та елегантності немає ніде в світі». Коні даної породи були дуже гарними, мали успіх на виставках, вигравали на скакових доріжках іподромів. Кожного року Дібрівський кінний завод проводив аукціони, і саме коней цієї породи брали офіцери в свої полки під сідло.

З 1990 року до заводу були завезені гірські ардени. В результаті ретельного відбору та підбору кобил до жеребців і застосування відтворювального схрещування завод створив свій тип ваговозів. Їм була притаманна дрібна тілобудова, однак відрізнялися достатньою силою та хорошими рухами. Були невибагливі до умов утримання та годівлі, за рахунок чого користувались великим попитом у населення.

У власність держави Дібрівський кінний завод №62 переходить в квітні 1917 року, однак залишається пам'ятником Д.К. Романову. За часів революції робота заводу направлена на вирощування коней орловської рисистої породи та орлово-американських помісей. В орловському рисистому відділенні велася робота з жеребцем Воїном, а пізніше - з жеребцем Бубенчиком. В орлово-американському відділенні найкращі результати показували: Горга, Баядерка, Городня, Гільда.

Нажаль, влітку 1941 року кінний завод став місцем бойових дій. З метою збереження племінних коней прийнято рішення, щодо необхідності евакуювання коней углиб країни. Але відсутність кормів, обстріли та бомбардування призвели до загибелі цінних коней. Дібрівка була окупована фашистськими загарбниками, а завод майже зруйнований. Частину коней було вивезено до Німеччини [30].

Велику роль в розвитку Дібрівського кінного заводу відіграв жеребець Отклік (лінія Отбоя). Даним жеребцем було встановлено рекорди, за які його було затверджено чемпіоном серед плідників орловської рисистої породи.

Найбільш відомим сином Откліка став жеребець Піон (2.00,1) 1966 р.н, з яким працював досвідчений наїзник С.В. Лабунець. До видатних жеребців російської рисистої породи, яких використовували в період відновлення роботи заводу, відносились Тальвег, Оригінал та Згідний. Вагомий слід в історії заводу залишив жеребець Граніт 4.17,2 та його дочка, всесоюзна рекордистка, Гугенотка 2.037 переможниця Великого всесоюзного чотирирічного призу «Дербі», призу Еліти, яка виступала на іподромах Фінляндії, Німеччини.

Починаючи з 1982 року було відкрито ваговозне відділення, яке представлене новоолександрівською ваговозною породою коней, а через рік кумисна ферма. Сьогодні завод займається виготовленням кумису з кобилячого молока, який користується широким попитом серед місцевого населення та гостей міста - курорту Миргород.

2.3. Загальна характеристика Дібрівського кінного заводу

Розташований Дібрівський кінний завод № 62 у селі Дібрівка, Миргородського району, Полтавської області, та знаходиться на відстані 100 км від обласного центру міста Полтави. Ідеальні умови для вирощування коней зумовлені помірно-континентальний кліматом у цьому районі, з достатніми атмосферними опадами, саме тому дане господарство спеціалізується на розведенні племінних коней, м'ясному і молочному скотарстві та вирощуванні зернових і технічних культур.

На території заводу розміщені виробничі будівлі, а саме 4 стайні на 121 денник для племінних маток, 3 стайні на 120 денників для молодняку, що знаходяться у тренвідділенні, 1 стайня на 10 голів для жеребців-плідників та 1 стайня на 72 денника для лошат, яких відлучили від маток. Одна із маточних стаєнь має парувальну залу. Збудований іподром із доріжкою на 1600 метрів і трибуною, поставлено 3 водилки для крокових робіт молодняку. Біля тренвідділення зовсім недавно збудовано стайню на 40 денників – це кінноспортивна школа, яка спеціалізується на конкурі і виїзді. Всі будівлі які

зведені давно підтримуються в належному стані. Велика площа пасовищ навколо заводу дають змогу випасати табуни маточного складу з лошатами, а також молодняк при груповому тренінгу.

Для ефективного ведення галузі конярства в господарстві велика увага в приділяється виробництву і заготівлі кормів. Для цього на заводі існує певний розподіл земельних угідь, який наведений в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Структура земельних угідь

Земельні угіддя	Площа, га	Структура, %
Всього	6124,00	100
Рілля	5142,4	83,97
Сінокоси	28,80	0,5
Пасовища	413,80	6,76
Ставки, водойми	93,10	1,52
Інші землі	418,6	6,84

Організація кормової бази розпочинається з розробки кормового плану, котрий являє собою науково-обґрунтований розрахунок потреби тварин в кормах. При даних розрахунках враховують кількість поголів'я та продуктивні якості великої рогатої худоби, свиней і коней господарства.

Продуктивність молочного стада в зимовий період в значній мірі залежить від кількості і якості заготовленого корму, тому в господарстві велику увагу приділяють заготівлі силосу з кукурудзи. Влітку велике значення має використання зеленого конвеєра, оскільки його складові є основою літнього раціону коней та великої рогатої худоби. В годівлі свиней до раціону в основному входять концентровані корми з додаванням в літній період зеленої маси, а в зимовий – буряку.

Для зберігання сіна (тюковане та в рулонах) на території господарстві обладнані спеціальні навіси, для силосу і сінажу - наземні траншеї. В

господарстві є власний млин та олійниця, що забезпечує господарство (тваринництво) концентрованими кормами і відходами олійної промисловості – макухою.

Як вже відомо з самого початку своєї діяльності Дібрівський кінний завод спеціалізувався на вирощуванні племінних коней рисистих порід – орловської та російської. В подальшому додатково почали розводити новоалександрівську ваговозну породу коней.

Основним завданням селекційно-племінної роботи з орловським рисаком є збереження унікального типу породи, а саме міцність конституції, гармонійність складу, нарядний екстер'єр, та найважливіше – підвищення жвавості. Саме тут був сформований і продовжує вдосконалюватися відомий тип орловського рисака – дібрівський.

Селекційна робота з російською рисистою породою характеризується продовженням прилиттям крові американської стандартбредної породи рисаків, з метою покращення породних якостей. Тому сучасний російський рисак являє собою сухого, запряжного формату коня з міцною конституцією, жвавого, витривалого і невибагливого до умов утримання. Маточний склад Дібрівського кінного заводу є одним із найкращих та найжвавіших, оскільки тут налічується найбільша частка кобил високого класу жвавості 2.05 і жвавіше.

Вирощування в ДП ДКЗ№62 рисистих та ваговозні породи коней дає можливість одержувати різні види продукції конярства, а саме: вирощування і реалізація племінного молодняка коней, виробництво кобилячого молока і кумису та м'ясне конярство. Оскільки Дібрівський кінний завод № 62 посідає одне з перших місць серед змагань різного класу, конярству в даному господарстві приділяється велика увага і працюють з тваринами лише досвідчені і кваліфіковані майстри. Кількісні та якісні показники з конярства зображені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Кількісні і якісні показники у тваринництві з конярства

Показники	Російська рисиста			Орловська рисиста			Новоолександрівський ваговоз		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Поголів'я коней на початок року, усього голів	96	92	74	122	119	97	56	59	52
у тому числі: жеребців-плідників	3	2	2	3	3	3	2	1	3
конематок	33	32	31	32	33	32	28	28	28
молодняку	60	58	5	87	83	11	26	30	1
Чистопородних коней	96	92	74	122	119	97	56	59	52
з них: жеребців-плідників	3	2	2	3	3	3	2	1	3
конематок	33	32	31	32	33	32	28	28	28
Класу «еліта»	32	32	33	35	35	35	27	31	28
Одержано лошат, голів	7	18	11	17	25	3	21	20	28
Вихід лошат на 100 конематок, голів	55	59	55	68	75	68	73	72	57

При аналізі стану конярства в господарстві встановлено, що протягом останніх років поголів'я коней всіх порід має тенденцію до зниження.

Загальне поголів'я коней російської рисистої породи на кінець 2020 року становило 74 голови, що порівняно з 2018 роком менше на 12 голів або 29,7%. Найбільш різке скорочення відмічено молодняку коней на 55 голови або 91,7%. Подібний стан поголів'я встановлений і в орловській рисистій породі.

Одночасно з конярством в господарстві розводять велику рогату худобу та свиней. Велика рогата худоба представлена українською чорно-рябою молочною породою, свинарство у господарстві представлено вирощуванням свиней великої білої породи. Кількісні і якісні показники по тваринництву представлені в таблиці 2.4. Аналізуючи дані таблиці встановлено, що загальне поголів'я великої рогатої худоби збільшилось на 6,9% або на 28 голів та кількість отриманих телят на 8,2% або на 15 голів. Однак було відмічено різке

зниження чисельності корів на 31% та зменшення обсягу виробництва молока на 2,9% або на 371 ц.

Аналізуючи галузь свинарства можна сказати, на кінець 2020 року в господарстві утримувалось 325 голів свиней, що порівняно з попереднім роком менше на 16,2 % або 63 голови. Кількість основних свиноматок та одержаного приплоду від них збільшилось на 19,5% або 15 голів та 29,2% або 631 голову відповідно.

Таблиця 2.4.

Кількісні і якісні показники по тваринництву

Назва сільськогосподарських тварин	2018	2019	2020	% до 2019 року
Всього ВРХ	406	407	435	+6,9
В т.ч. корів	195	200	138	-31
Обсяг виробництва молока, ц	12613	12975	12604	-2,9
Отримано телят , гол.	169	182	197	+8,2
Всього свиней	329	388	325	-16,2
Основних свиноматок	73	77	92	+19,5
Одержано приплоду поросят	2185	2163	2794	+29,2
Кількість бджолосімей	100	100	100	0
Обсяг виробництва меду, кг	971	848	1030	+21,5

Кількість бджолосімей протягом останніх трьох років залишається незмінною, та становить 100 голів. Однак обсяг виробництва меду у 2020 році вищий на 21,5% або 182 кг та 6,1% або 59 кг відповідно до 2019 та 2018 років.

РОЗДІЛ 3

РЕЗУЛЬТАТИ ВЛАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

3.1. Технологія вирощування молодняку коней

3.1.1. Вирощування лошат-сисунів

Протягом перших трьох тижнів життя основним кормом для лошат є молоко матері. В цей період середньодобові прирости рисистих лошат складають від 1 до 1,3 кг. Якщо конематка має низький рівень молочності, то лошат підгодовують коров'ячим молоком [17, 44].

Підгодівля лошат не лише забезпечує ріст та розвиток організму, але й знижує дію стрес факторів в період відлучення та переходу на самостійне харчування. При визначенні розміру підгодівлі враховують молочність матері, породність, племінну цінність та індивідуальні особливості лоша. Добова потреба лошат у поживних речовинах наведена в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Добова потреба лошат у поживних речовинах

Вік лошат, міс	Енергетична цінність, МДж	Перетравний протеїн, г	Кальцій, г	Фосфор, г
0-1	34,1	450	18	14
1-2	43,5	500	18	15
2-3	53,3	546	17	15
3-4	59,2	535	17	15
4-5	64,3	522	16	15
5-6	68,3	510	16	15

Починаючи з місячного віку лошатам згодовують концентровані корми в кількості 100-500 г на добу, з поступовим збільшенням до 3,5-4 кг плющеного зерна чи спеціального комбікорму. Підгодівля лошат є дуже важлива, оскільки без правильної її організації, особливо в другій половині підсисного періоду, лошата можуть відставати у розвитку [5, 9, 40].

До поїдання вівса лоша привчають поступово, починаючи з 100-200 г на добу з таким розрахунком, щоб кожна даванка повністю була з'їдена. Третю

частину вівса доцільно замінювати пшеничними висівками, даючи їх злегка змоченими. Для підгодівлі лошат у денниках облаштовують окремі годівниці.

Утримання лошат з матерями на пасовищі має дуже важливе значення, оскільки молодняк має вільний доступ до зеленого корму. Тривалість випасу намагаються продовжити як найбільше, а заганяти в стайні чи під навіс лише в спеку. Відомо, що ефективність застосування пасовищ в значній мірі залежить від віку лошат. Вважається, що найкраще використовують пасовища ті лошата, котрі були народжені в період з січня по березень, оскільки той молодняк, що народився пізніше, страждає від спеки та швидко втомлюється при перегонах.

3.1.2. Утримання та годівля відлучених лошат

На Дібрівському кінному заводі відлучення лошат проводять з липня по жовтень, оскільки вони народжуються в різні строки. Перед відлученням всіх лошат уточнюють і ретельно описують масть та відмітини. Від кобил, що вперше народили або мають недостатню вгодованість відлучення лошат проводять у віці 7місяців, а від кобил міцної конституції та добре вгодованих - у 6- місячному віці.

Відлучення проводять кількома групами, за віком та розділяють за статтю і розміщують у денниках. Площа денників для одного лошати віком 6-7 місяців повинна становити 9 м². Індивідуальне утримання лошат забезпечує повноцінну та нормовану годівлю, оскільки вони спокійніше поїдають корми та краще їх пережовують. Лошата, котрі утримуються поодиноці скоріше звикають до дій персоналу (чищення, догляд та огляд різних частин тіла), що значно полегшує заїздку молодняку. Однак таке утримання потребує високих затрат праці персоналу на годівлю та напування лошат, відбивку денників. Досить часто лошата після відлучення поводяться занепокоєно, тому протягом перших 2-х діб необхідно забезпечити ретельний догляд. Починаючи з 6-ї доби після відлучення лошата починають звикати, що дає змогу виганяти їх на пасовище чи на вигул у варок [1, 36].

Племінний молодняк обов'язково одержує високоякісні корми, серед яких овес, ячмінь, кукурудза, пшеничні висівки, а також злакове й бобове сіно. В зимовий період певну даванку частину ячменю та вівса згодовують пророщеним (200-300 г на 1 гол./доб.), а сухе зерно у плющеному вигляді. Один раз на тиждень лошатам згодовують кашу з насіння льону у кількості від 700 г до 1 кг. Дана даванка має дієтичне значення, оскільки позитивно впливає на процеси травлення та покращує стан волосяного покриву. Насіння льону також можна згодовувати в сухому вигляді два рази на тиждень по 70-120 г. У його складі міститься вітамін А, Е та мікроелемент селен, однак Проте надмірне згодовування цього корму призводить до розладів травлення.

У зимовий період соковиті корми в раціон представлені червоною або кормовою морквою, кормовими буряками та силосом високої якості. Орієнтовний раціон годівлі молодняку рисистих порід наведений в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Орієнтовний раціон годівлі молодняку рисистих порід, на гол. на добу

Корма	Вік, міс.					
	6-12		12-18		18-24	
	Жива маса					
	250		300		400	
	Зима	Літо	Зима	Літо	Зима	Літо
Сіно люцерни, кг	4	-	6	-	8	-
Трава люцерни, кг	-	10	-	15	-	20
Овес (плющений), кг	3,5	3,5	3	3	3,5	3,5
Висівки пшеничні, кг	0,5	0,5	0,5	1	-	-
Шрот соняшниковий, кг	0,5	0,5	-	-	0,75	0,75
Кукурудза (зерно), кг	0,75	0,5	0,5	-	1	1
Морква, кг	2	-	2	-	4	-
Жом буряковий, кг	-	-	0,5	-	1,5	-
Ячмінь, кг	-	-	-	-	1,5	1,5
Премікс, кг	0,1	-	0,1	-	0,1	-
Сіль кухонна, г	18	18	22	22	24	24

У раціоні міститься:						
Суша речовина, кг	8,05	6,78	8,62	7,15	11,70	10,78
Енергетичні кормові одиниці	7,43	7,26	7,02	7,05	11,59	11,73
Обмінна енергія, МДж	82,36	65,53	83,41	62,70	101,60	103,10
Сирий протеїн, г	1345,85	1219,50	1345,60	1225	2191,45	1972,25
Перетравний протеїн, г	992,75	934,50	947	904	1615,50	1526,50
Лізін, г	54,18	42,45	59,95	44,70	93,70	69,50
Сира клітковина, г	1518	1154,50	1910,50	1399	2676,50	1919
Крохмаль + Цукор, г	1833,55	1738,80	1530	1337	2825,45	2933,50
Сирий жир, г	302,50	270	299	266	431,25	382,80
Калій, г	27,25	17,25	48,57	31,77	48,57	31,77
Сірка, г	Не нормується					
Кальцій, г	78,23	53,30	110,30	74	153,30	101,45
Фосфор, г	36,70	32,40	32,07	30,30	52,31	46,10
Магній, г	19,70	1,30	23,70	5,60	23,70	5,60
Залізо, мг	1085	271,30	867	216,80	890	222,50
Мідь, мг	69	13	86,7	18,9	94	19,3
Цинк, мг	382	289	300	287	240	218
Кобальт, мг	6,85	2,67	7,81	1,89	7,81	1,89
Марганець, мг	476	324	613	456	623	524
Йод, мг	9,10	1,23	10,31	1,89	10,31	1,89
Каротин, мг	82	81,5	94	84,3	102	87,6
Вітамін Д, тис. МО	3,20	2,30	3,90	2,90	4,20	3,10
Вітамін Е, мг	345	278	378	289	394	302

Після відлучення годівлю лошат проводять чотири рази на добу, розділяючи концентровані корми на три, а сіно – на чотири даванки. Соковиті корми згодовують не більше 2 разів на день. Мінералізована сіль-лизунець знаходиться в годівницях постійно.

3.2. Заводський тренінг

3.2.1. Груповий тренінг молодняка

Починаючи з жовтня в Дібрівському кінному заводі розпочинають груповий тренінг для відлучених лошат всіх груп. Він полягає в тренуванні лошат змінним алюром (крок, рись, галоп) по огороженій тренувальній

доріжці. Жеребчиків та кобилок тренують окремо, оскільки у них в віці 10-12 місяців настає статева зрілість. Під наглядом двох вершників, лошат випускають на обгороджену з обох сторін доріжку довжиною 800 м і шириною 10 м. Один вершник займає місце попереду групи, та за необхідності стримує лошат, а інший їде позаду групи і, та підганяє відсталих, не даючи їм змоги повернути назад [18, 35].

У перші дні після відлучення, на початку групового тренінгу, дистанція становить 2-3 км. Перші 600-800 м лошатам дозволяють бігти будь-яким алюром, без обмежень. Далі 600-800 м групу ведуть спокійною риссю, а останні 1000-1500 м – кроком.

Проводять груповий тренінг шість днів на тиждень, даючи один день відпочинку. За годину до початку тренінгу лошат обов'язково випускають у варок, а після закінчення заганяють знову у нього або випускають на пасовище. При сильному холодному вітрі чи дощі лошат після тренування одразу заводять в конюшню. При груповому тренінгу перехід з одного алюру на інший регулюється певними командами для кожного алюру, щоб виробити відповідні умовні рефлекси у лошат.

Через один-два тижні дистанцію тренування збільшують до 4,5 -5,5 км в день і роботу проводять у два репризи: вільний алюр 600-800 м, рись 600-800 м, крок 600-800 м, рись 1200 м, крок 1500 м.

Поступово до весни дистанцію доводять до 10-11 км і тривалість роботи збільшують до 1 год. при такому чергуванні алюрів (у два репризи): вільний алюр (розминка) 1200-1400 м, рись 3000-3500 м і крок 1200-1400 і рись 3000-3500 м, крок 1200-1600 м.

При виявленні перших ознаках втоми у лошат, зменшують дистанцію та швидкість руху під час тренувань. При забрудненій або засніженій доріжці скорочують дистанцію і зменшують швидкість руху.

Лошат у віці 1 року, на початку пасовищного періоду, переводять на левадне утримання. Груповий тренінг продовжують, поєднуючи з випасанням. З липня місяця жеребчиків переводять до конюшень тренувальних виділень і

приступають до інтенсивного індивідуального тренінгу. В цей період тренування лошат поєднують з випуском у варки. У варках жеребчиків підгодовують свіжоскошеною травою по 10 кг на голову за добу. Кобилок переводять на індивідуальний тренінг.

3.2.2 Заїздка молодняку

Заїздка рисистих коней розпочинається з привчання до збруї та рухів на віжках, та в подальшому до роботи у качалці. На Дібрівському кінному заводі заїздку молодняку починають з 12-15-місячному віці, в залежності від їх розвитку. Якщо лоша добре привчене до рухів у поводі, то заїздка його проходить значно швидше.

Привчання лошат до збруї проводять поступово, спочатку в деннику в спокійній для них обстановці. Не знімаючи недоуздка, одягають капсуль, потім вуздечку з відстебнутими вудилами з однієї сторони, які обов'язково закладають в рот поверх язика. До вудил прив'язують у марлі шматочок підсоленого чорного хліба.

Після звикання лошат до вуздечки, накладають сіделко та обережно одягають підхвістник і злегка підтягують попрягу, щоб сіделко не впало. Всі рухи мають бути спокійними та не різкими.

Визначення типів вищої нервової діяльності молодняку в період заїздки, дає змогу полегшити тренінг, та знайти індивідуальний підхід до кожного лошати.

Перший раз, не відходячи від лошати, залишають його постояти у збруї впродовж декількох хвилин, повід при цьому пристібають за кільце недоуздка, а не за вудила. Коли лоша звикне до збруї його спочатку проводять в ній у по проході в конюшні, після чого залишають на 15-20 хв. на прив'язі в деннику, під наглядом конюха. Такі дії проводять декілька днів поспіль.

Після цього переходять до виводження лошат на віжках (у 2 рази довших за звичайні). З кожним лошам працюють два конюхи і наїзник; один з них веде лоша за повід, прикріплений до кільця недоуздка, а інший керує віжками,

пристебнутими до кілець вудил і протягнутих через сережки, а не кільця сіделка, як це роблять при запряженні у качалку. Лоша привчають до спокійних рухів кроком прямо, поворотам та зупинці.

Після завершення роботи з лошатами на віжках, починають привчання до запряжки. При цьому одна людина тримає лоша за вуздечку, а всі інші, зліва і справа від лошати його запрягають. На дуже лякливих лошат одягають вуздечку з закритими наочниками (шорами). В перший час тренування молодняку чек – вільний. При цьому трензельку прив'язують до кінця вудил та кладуть невеликий підгубний ремінь. В подальшому положення чека визначають за характером руху коня. В перший день роботи на віжках достатньо проїхати риссю 1-2 км, після чого лоша переводять на крок і повертаються конюшню. З часом дистанцію поступово збільшують, долаючи її кроком і тихою риссю (тротом). Ні в якому разі лошати не дозволяють зупинятися за його бажанням. Під час роботи в качалці лоша повинно зупинятись тільки за наказом наїзника.

Після місяця тренувальної роботи у качалці перемінним алюром (кроком і тротом) дистанцію для молодняку доводять до 4-6 км. По доріжці його пускають один день по ходу годинникової стрілки, а в другий – проти годинникової стрілки, привчачи при цьому їх до зупинки і поворотам вліво та вправо на різних відрізках доріжки. Перші та останні 250-500 м лошат проводять кроком. Час виводження і заїздки лошати у качалці в залежності від поводження може продовжуватись від декількох днів до декількох тижнів.

Для полегшення заїздки, а особливо норовистим характером, у перші дні скорочують добову даванку концентратів, або зовсім їх виключають із раціону, залишивши лише сіно. Щоденний урок із заїздки триває 30-60 хв. В залежності від індивідуальних особливостей [25].

В Дібрівському кінному заводі заїздку поєднують з груповим тренінгом та утриманням лошат у варках. Правильно проведена заїздки сприяє полегшенню індивідуального тренінгу. Оскільки лошата даному віці добре

піддаються тренуванню, легко розуміють і запам'ятовують вправи. З початком пасовищного періоду тренування припиняють.

3.2.3. Індивідуальний тренінг молодняку

Спочатку індивідуальний тренінг є продовженням заїздки лошати, основна мета якого полягає у відпрацюванні правильних рухів кроком та вільною рисою (тротом і розмашкою), а також привчання до м'якого управління. Основою підвищення жвавості є поступове збільшення дистанції троту, розмашки та маху. Підвищення жвавості розмашки і маху, дозволяють закласти у лошати чіткі і стійкі рухи на рисі. В Дібрівському кінному заводі індивідуальний тренінг для жеребчиків починають з 1 серпня та з 15-20 вересня для кобилок, після переведення їх до тренувального відділення.

Велика перерва між заїздкою і початком індивідуального тренінгу, та відсутність групового тренінгу влітку є негативно впливає на ефективність проведення індивідуального тренінгу. Лошата добре пам'ятають голосові команди, але їм необхідний час для адаптації, звикання до нового оточення та інтенсивності навантажень [26].

В заводі тренування проводять на іподромі з доріжкою 1600 м. Індивідуальний тренінг розпочинається з роботи тротом на дистанцію 3200 м, з поступовим збільшенням до 6400 м. В початковий період тренувань орієнтовна жвавість становить 8 хвилин (на 1600). Час подолання даної відстані поступово скорочують до 5,5-6 хв. Всередині дистанції лоша обов'язково проходить півкруга іподрому кроком.

Після звикання лошат до жвавості в графік тренувань вводять роботи розмашкою. В період привчання до більш швидкого алюру, лошата проходять 6400 м за два гіти. У першому гіті вони біжать тротом 2000-2800 м, потім 400 м розмашкою за 55-60 секунд і крокують 800 м. Другий гіт: трот 2000-2800 м, розмашка 400 м за 50-55 с і крокові роботи протягом 30 хвилин. З метою зменшення навантажень на тренерів, на території Дібрівського кінного заводу було встановлено водилки, по одній на тренувальне відділення. Водилки

використовують після махових і жвавих робіт, а також для забезпечення моціону коней зранку та ввечері під наглядом працівника стайні. При цьому кінь спочатку рухається на водилці за годинниковою стрілкою, а потім у зворотному напрямку. Для кращого привчання молодняку до рухів на водилці до одного водила прив'язують спокійного дорослого коня з рівним і хорошим кроком.

Якщо молоді коні поводяться себе невпевнено та збиваються з ходу в Дібрівському заводі підключають добре виїжджених коней більш старшого віку. При цьому молодняк спокійніше реагує на зовнішні подразники, більш впевнено поводить себе на біговій доріжці і швидше вчиться «хорошим манерам». Спостерігається краще підкорення сигналам управління та підвищення стійкості на ходу.

При парному тренуванні лошат, до норовистих підбирають спочатку більш жвавих, потім менш жвавих, щоб то один, то другий закінчували дистанцію першим. Це дає змогу розвивати жагу до змагання та перемоги. Всі тренувальні роботи з рисаками проводять не на максимальній для них жвавості. Один день на тиждень обов'язково роблять вихідним.

На другому місяці тренувань обсяг робіт збільшують, проводячи тротові роботи чотири рази на тиждень за схемою: трот 3200 м, крок 800 м, трот 2400-3200 м, крок 800 м, трот 2400-3200 м. Відповідно збільшується дистанція і жвавність при роботах розмашкою.

Протягом третього місяця дистанцію тротових робіт збільшують до 11-13 км. Тренування починають з троту на 4000 м, потім крок 800 м, знову трот 3200-4800 м, крок 800 м і трот 3200 м. У дні розмашок і махових робіт молодняк тренують у два гіти: перший – тротом 2400 м, розмашкою 1600 м за 3 хв.40 с, тротом 800 м і кроком 1600 м, а в другому час проходження дистанції розмашкою скорочують на 10 с.

До графіку тренувань поступово вводять роботи махом, змінюючи в одному з гітів дистанцію розмашки, жвавність такого алюру починається з 3 хв. 30с – 3 хв.20с та збільшується до 3 хв. Роботи махом регулярно проводять

один раз на тиждень у два гіти. Дану схему тренувань, як правило, залишають до зими.

За несприятливої погоди та поганого покриття бігової доріжки, виключають роботу махом і розмашкою, проводячи при цьому трот у три репризи (4,8- 0,8-4,8-0,8-4,8). В цей період молодняк починають привчати до роботи під сідлом та в російській упряжі. Для того, щоб уникнути перенавантаження графік тренувань складають так, щоб по одному разу в тиждень були присутні роботи в бігових санях (в три репризи), під сідлом і в російській упряжі (в два гіти).

У лютому-березні загальний обсяг тренувальних робіт становить 13-15 км. Жваві роботи проводять у три гіти з метою відправлення на іподром молодняк, який здатний проходити 1600 м розмашкою за 3 хв. 10 с-3 хв., а махом - за 3 хв.-2 хв. 30 с.

Схеми індивідуального тренінгу молодняку, що були наведені вище є найбільш поширеними у Дібрівському кінному заводі. Але кожний тренер-наїзник обов'язково враховує особливості кожного лошаги і застосовує індивідуальний підхід [29].

Взагалі, у всіх коней Дібрівського кінного заводу обов'язково виробляють схильність до сильного фінішного кидка та постійного і поступового нарощування жвавості. При змаганні у декілька гітів вихованці заводу у другому і третьому заїздах показують більш високу жвавість, що звичайно свідчить про високий фізичний розвиток лошаги і їх витривалість.

Під час індивідуального тренінгу особливо уважно слідкують за показниками жвавості молодняку, його розвитком, вивчаючи при цьому екстер'єрні недоліки. Якщо лоша не піддається тренуванню, має такі вади, як розкид, слабкі зап'ястя, або не розвиває жвавості, його реалізують.

Перед відправленням на іподром дворічок бонітують за походженням, типовістю, промірами та екстер'єром. Дані бонітування заносять до свідоцтва племінних коней.

Виявлено, що на ефективність тренінгу рисистих коней значний вплив має правильно організована нормована годівля. Перетравність поживних речовин корму залежить від навантаження на коня під час тренувань. Робота, яка виконана швидким алюром, може спричинити значне зниження перетравності кормів. Тому при складанні раціонів для коней враховують навантаження та включають легко перетравні корми.

В період групового тренінгу добова норма вівса складає 4-5кг, сіна –6-7 кг. Такий рівень годівлі підтримують до виходу лошат на пасовища, знижуючи при цьому норму сіна до 3-5 кг.

При індивідуальному тренінгу восени на кожне лоша, витрачають за добу в середньому 5 кг концентрованих кормів, а взимку і весною (до 2-річного віку) – близько 6 кг. Потребу концентратів регулюють залежно від інтенсивності тренінгу та вгодованості коней. Даванку сіна для коней визначають з розрахунку 2 кг на 100 кг живої маси. В раціоні молодняка в період тренінгу відношення кормів за поживністю має вигляд: грубих кормів 55-60 %, концентратів – 35 %, соковитих 5-10 % [32, 34].

Під час індивідуального тренінгу важливо дотримуватись певного режиму і розпорядку годівлі коней. Враховуючи фізіологічні особливості, коней годують не рідше 3-4 разів на добу невеликими порціями. Обов'язково коней напувають перед годівлею, особливо перед згодовуванням концентрованих кормів. Не допускається напування холодною водою спітнілих від роботи (гарячих) коней. Це може призвести до виникненню простудних захворювань, а частіше – ревматичне запалення копит (опій). Тому після тротових робіт автопоїлки закривають не менше, ніж на 1 годину, після махових - не менш, ніж на 3 години.

3.2.4. Годівля рисистого молодняка в період заводського тренінгу

Під час підготовки коней до іподромних випробувань велику увагу приділяють забезпеченню організму достатньої кількості енергії, протеїну, вітамінів та мінеральних речовин, з метою чіткого прояву генетичних

можливостей жвавості. В іншому випадку спадковий потенціал реалізуються лише на 30 %. Відомо, що незадовільна кількість обмінної енергії в раціоні, може призвести до вибуття рисистих коней із дистанції ще до закінчення перегонів. Саме тому показники жвавості коней в значній мірі залежать від годівлі.

При організації повноцінної годівлі рисистих коней обов'язково враховують підвищену потребу в енергії та біологічно активних речовинах, під час тренувальних робіт. У період заводського тренінгу та іподромних випробувань відбувається різке збільшення потреб в енергії на 35 %, у протеїні – на 12 %, у мікроелементах — на 10%, у вітаміні А – на 80 %, D – на 65 %, E – на 36 %, групи В – до 75 % відносно коней в період відпочинку.

Рівень поживних речовин в раціоні коней рисистих порід залежить від віку, статі, маси тіла, типу темпераменту та виду виконуваної роботи. Протягом тренінгу та випробувань загальний рівень годівлі повинен становити 2,5 корм.одн на 100 кг маси тіла. В 1 кормовій одиниці раціону повинно міститися обмінної енергії 11 МДж, сирій клітковини 175 г, перетравного протеїну - 70 г, лізину - 4,6 г, кальцію - 5 г, фосфору - 4 г, повареної солі - 4,8 г та каротину - 10 мг. Дуже важливим є контроль кількості енергії в раціонах на момент іподромних випробувань. Це зумовлено обмеженою нормованою кількістю сухої речовини на 100 кг маси тіла, але з високою кількістю в ній біологічно активних речовин.

На сьогоднішній день розроблено нормовану структуру раціонів для коней рисистих порід враховуючи потреби в кормових одиницях. Взимку протягом тренувального періоду складовими структури раціонів являються грубі корми (сіно) – 25 %, овес – 60 %, кукурудза – 8 %, висівки пшеничні – 2 %, борошно трав'яне - 2 %, меляса – 3 %; в період відпочинку: грубі корми (сіна) – 35 %, овес – 60 % і висівки пшеничні – 5 %. Влітку в період тренувань та випробувань: грубі корми (сіно) – 20 %, овес – 60 %, кукурудза – 10 %, висівки пшеничні – 2 %, меляса – 3 %, свіжа трава – 5 %; в період відпочинку: грубі корми (сіно) – 25 %, овес – 60 %, свіжа трава – 15 % .

Орієнтовні раціони для рисистих коней (маса тіла 500 кг) на 1 гол./добу містять в своєму складі

В період іподромних випробувань

1. Сіно злаково-бобове – 7 кг,
2. Овес – 7 кг,
3. Кукурудза – 1 кг,
4. Трав'яна мука – 1 кг,
5. Меляса – 0,5 кг,
6. Премікс – 0,1 кг,
7. Сіль кухонна – 60 г;

В період відпочинку

1. Сіно злаково-бобове – 8 кг,
2. Овес – 5 кг,
3. Висівки пшеничні – 0,5 кг,
4. Сіль кухонна – 33 г,
5. Премікс – 1 % сухої речовини раціону.

В день відпочинку під час іподромних випробувань корисно згодовувати відвар із лляного насіння або пшеничних висівок, що швидко відновлює втрати енергії коней. Лляний відвар готують наступним шляхом: 1 кг насіння висипають до 6 л окропу і ретельно перемішують. В теплому вигляді після охолодження відвар згодовують коню в кількості 300 г на добу в поєднанні з концкормами або окремо.

При годівлі рисистих коней дозволяється замінювати кукурудзу на овес, трав'яне борошно на доброякісне сіно, мелясу на цукровий буряк або моркву. Збалансованими комбікормами цілком можливо замінити концентровані корми. Влітку до раціонів вводять зелений корм в межах 5-6 кг протягом доби. Із включенням до раціону зеленої маси коні стають дуже вимогливі до якості сіна, яке згодовують і в літній період.

Роздавання кормів проводять не менше 4 разів на добу о 8, 11, 16 і 21 годині. При цьому ранковий тренінг проводять за 3 години до годівлі.

Інтенсивне навантаження на коней під час тренінгу підвищує їх потреби у воді, що порівняно з кіньми на відпочинку збільшується вдвічі. Незадоволення потреб у воді знижує апетит коней, що призводить до сповільнення росту та зниження конверсії корму. Відомий факт: якщо кінь позбавлений води, він загине через 17 днів.

В період тренінгу та випробувань необхідно забезпечити вільний доступ до чистої води. З метою уникнення зневоднення тварин, різниця в часі між двома напуваннями повинна становити не більше 4 годин. Обмеження в напуванні проводять лише за тих умов, коли кінь розігрітий після тренувань. Протягом дня напування коней проводять не менш 3-х разів на добу, а в літній період дану кількість збільшують. Оптимальною температурою води для напування коней 10-14 °С.

Для того, щоб коні споживали більшу кількість води в спекотні дні до води додають смакові речовини, такі як яблучний сік або електроліти. Взимку воду перед напуванням коней рекомендується підігрівати до температури вище рекомендованої.

При участі коней в змаганнях проводять корегування разових даванок добового раціону. Якщо тренінг або випробування проводять в першій половині дня, згодовування раціону відбувається у наступному порядку:

ранок – 25 % добового раціону

обід – 40 % добового раціону

вечір – 35 % добового раціону

Якщо тренінг або випробування проводять в другій половині дня, згодовування раціону відбувається у наступному порядку:

ранок – 40 % добового раціону

обід – 25 % добового раціону

вечір – 35 % добового раціону

З метою забезпечення нормального здоров'я та фізичного стану коней впроваджені важливі правила в організації годівлі:

1. В раціоні рівень грубих кормів повинен становити 50%, тому грубі корми високої якості вважаються основою раціонів. Незалежно від періоду використання коней (тренінг, випробування, спокій) необхідно забезпечувати згодовування грубих кормів в кількості мінімум 1 % від живої маси, для нормальної роботи травної системи. В якості грубих кормів згодовують сіно, або інші корми з високим вмістом клітковини. Додавання інших кормів проводять з розрахунку в раціоні грубих кормів.

2. При організації повноцінної годівлі коней обов'язково враховують вік та живу масу.

3. Зміна структури раціону проводиться поступово протягом 14 днів.

4. Даванка концентрованих кормів не повинна перевищувати 2,2 кг.

5. Роздавання кормів проводять часто та невеликими порціями, що зумовлено невеликим об'ємом травного тракту у коней.

6. Годівлю коней проводять мінімум тричі на добу, а на кожен даванку повинно припадати по 2-2,5 кг корму.

7. Оскільки коні досить дисципліновані та швидко привчаються до режиму, годівлю краще проводити в один і той же час

8. Корм згодовують з врахуванням його ваги, а не об'єму

9. З метою уникнення псування корму, підготовку раціону до згодовування проводять щодня в кількості денної потреби.

10. Перед кожною даванкою корму видаляють залишки з годівниці.

11. В годівлі коней використовувати лише доброякісні корми.

12. В період спокою (відсутності тренувань) знижувати кількість концентрованих кормів.

13. При відсутності тренувань забезпечувати тваринам активний моціон.

14. Активні фізичні навантаження проводити лише після 2-3 години після годівлі.

15. Забезпечувати вільний доступ до чисто води.

16) Регулярно проводити огляд тварин.

3.3. Вплив препарату Сел-плекс на ріст та розвиток лошат орловської рисистої породи

Організація вирощування молодняку коней забезпечує нормальний розвиток кістяка та мускулатури. Лошата в різні вікові періоди повинні відповідати стандартам породи щодо росту, живої маси, тілобудови та працездатності, що пред'являються до племінних коней. Ріст та розвиток лошат великою мірою залежить від нормованої годівлі, особливо від мінерального живлення. Протягом перших шести-семи місяців життя лошата досягають половини живої маси дорослих тварин, а середньодобові прирости в даний період становить 800-1600 г.

Для нормального росту необхідна достатня кількість поживних речовин, енергії, а також макро- та мікроелементів, які беруть участь в утворенні кісткової тканини. Виявлено, що селен захищає ДНК від ушкоджень, забезпечує їх тривалу і повноцінну роботу, дозволяє спрямовувати енергію корму на продуктивність тварини. Крім того, він забезпечує нормальний ріст і розвиток молодняку.

Важливим показником, що характеризує ріст і розвиток тварин, є зміна їх живої маси. Зміни живої маси лошат орловської рисистої породи наведенні в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3.

Зміни живої маси лошат орловської рисистої породи, кг

Вік, міс.	Група	
	Контрольна	Дослідна
6	248,59±9,16	251,13±9,03
9	295,43±10,75	315,65±7,1
12	321,25±8,26	340,83±6,73
Валовий приріст	72,65±6,38	89,70±5,12
Середньодобовий приріст, г	403,44±32,01	498,33±30,13

Молодняк дослідної групи, який додатково до основного раціону отримував мінеральну добавку «Сел-Плекс», у віці 9 та 12 місяців мав вищу живу масу на 6,41 % та 5,74 % відносно контрольної групи. Валовий та

середньодобовий приріст живої маси лошат дослідної групи був вищий порівняно з контролем на 19,01 % та 20,05 % відповідно.

Встановлено, що протягом всього експерименту лошата дослідної групи за основними промірами (висота в холці, обхват грудей, обхват п'ястка) перевищували своїх однолітків з контрольної групи. Проміри лошат орловської рисистої породи в різні вікові періоди наведені в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4.

Проміри лошат орловської рисистої породи в різні вікові періоди, см

Проміри	Контрольна група	Дослідна група
6 місяців		
Висота в холці	132,56±1,90	134,44±1,67
Обхват грудей	131,11±1,75	131,22±1,47
Обхват п'ястка	15,06±0,31	15,72±0,21
9 місяців		
Висота в холці	134,44±1,90	137,00±1,40
Обхват грудей	138,22±1,83	141,78±1,06
Обхват п'ястка	15,89±0,23	16,56±0,24
12 місяців		
Висота в холці	136,56±2,38	139,00±1,30
Обхват грудей	141,56±2,11	147,22±0,91
Обхват п'ястка	16,5±0,31	17,33±0,22

У 9-ти місячному віці лошата дослідної групи за висотою в холці перевищували контрольну групу на 2,56 см або 1,9 %. Лошата, котрі до основного раціону отримували кормову добавку «Сел-Плекс» у кількості 0,9 г на добу мали вищі показники обхвату грудей та п'ястка відповідно на 3,56 см або 2,58 %, та 0,67 см або 4,22 % порівняно з контрольною групою.

Річний молодняк дослідної групи також перевищували своїх однолітків з контрольної групи за всіма промірами: за висотою в холці – на 2,44 см (1,79%), обхват грудей – на 5,66 см (4,0 %), обхвату – на 0,83 см (5,03 %)

Для оцінки типу тілобудови молодняку орловської рисистої породи проводили розрахунок індексів відповідних промірів та живої маси. Індeksi тілобудови лошат наведені в таблиці 3.5.

Так, у віці 9 місяців, індекс обхвату грудей у лошат дослідної групи був більший в порівнянні з контролем на 0,66 %, а в 12 місяців – на 3,51 %. Індекс обхвату п'ястка в 9-ти місячному віці в дослідній групі більший ніж в контрольній на 0,27 %, а в 12-ти місячному – на 0,42 %.

Таблиця 3.5.

Індекси тілобудови лошат орловської рисистої породи

Група	Індекс				
	Обхват грудей, %	Обхват п'ястка, %	Щільності, од.	Маси, од	Навантаження п'ястка, од
6 місяців					
Контрольна	99,2±1,05	11,32±0,17	1,89±0,07	1,9±0,06	16,69±0,57
Дослідна	98,29±0,79	11,74±0,04	1,88±0,06	1,91±0,05	16,02±0,42
9 місяців					
Контрольна	102,87±1,6	11,82±0,14	2,2±0,08	2,14±0,07	18,63±0,7
Дослідна	103,53±0,75	12,09±0,15	2,33±0,04	2,250±0,04	19,27±0,44
12 місяців					
Контрольна	103,27±1,00	12,05±0,15	2,34±0,05	2,26±0,04	19,39±0,35
Дослідна	106,78±1,21	12,48±0,17	2,49±0,03	2,34±0,04	19,94±0,33

За індексом щільності лошата дослідної групи як в 9-ти так і в 12-ти місячному віці перевищували однолітків з контрольної групи на 0,13 од. та 0,15 од. відповідно. В 9 та 12 місяців за індексом маси тіла лошата контрольної групи поступались лошатам дослідної групи на 0,11 од. та 0,08 од. відповідно. Індекс навантаження п'ястка в 9-ти місячному віці у лошат контрольної групи менше, ніж у лошат дослідної групи на 0,64 од., а в 12 місяців – на 0,55 од.

Отже, лошата які до основного раціону отримували кормову добавку «Сел-Плекс» у кількості 0,9 г та 1,1 г гол/добу в залежності від періоду годівлі, перевершували однолітків контрольної групи за всіма показниками, які характеризують їх ріст та розвиток

ВИСНОВКИ

1. До основних видів діяльності Дібрівського кінного заводу № 62 відноситься: вирощування племінних коней, молочне скотарство, свинарство, вирощування зернових та технічних культур. Провідну галузь тваринництва підприємства займає рисисте конярство. Загальна кількість рисаків становить 171 голови, з них 97 голів орловської рисистої породи.

2. Програма селекційно-племінної роботи орловської рисистої породи включає комплекс зоотехнічних заходів, які спрямованих на збереження оригінального типу, унікального генетичного потенціалу породи з одночасним її вдосконаленням.

3. Годівля коней проводиться кормами власного виробництва з врахуванням віку, вгодованості, статі та фізіологічного стану, а система індивідуального тренінгу, дозволяє досягти показників стандарту породи по розвитку та функціональній підготовці.

4. Заводський тренінг коней проводиться згідно загальної програми підготовки коней та з врахуванням індивідуальних особливостей коней.

ПРОПОЗИЦІЇ

1. Застосовувати для покращення тренінгу та реабілітації коней акваатренажер.
2. Індивідуальний тренінг розпочинати відразу після заїздки. При цьому буде більше часу для закріплення правильних рухів, що особливо позитивно позначиться на молодих лошатах.
3. Оптимізувати раціон молодняку рисистих порід мінеральною добавкою «Сел-Плекс».